

с47

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М.П. ДРАГОМАНОВА**

СЛАБКО Володимир Миколайович

УДК 378.017:658.512.2

**ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЙ
ДО НАВЧАННЯ ОСНОВ ДИЗАЙНУ У ПРОФІЛЬНІЙ ШКОЛІ**

13.00.02 – теорія та методика навчання технологій

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук



Київ – 2012

8351
НБ НПУ ім. М.П. Драгоманова

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова, Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України.

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор,
член-кореспондент НАПН України
СИДОРЕНКО Віктор Костянтинович,
Національний університет біоресурсів та
природокористування України,
директор Навчально-наукового центру підготовки
та атестації наукових і науково-педагогічних кадрів
вищої кваліфікації.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
ТИТАРЕНКО Валентина Петрівна,
Полтавський національний педагогічний
університет імені В.Г. Короленка,
декан факультету технологій та дизайну;

кандидат педагогічних наук, доцент
ТКАЧУК Станіслав Іванович,
Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини,
декан технологічного-педагогічного факультету.

Захист відбудеться «21» лютого 2012 р. о 14 год. 00 хв. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.053.19 у Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розісланий «20» січня 2012 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради



М. П. Малезик

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Модернізація української освіти націлює навчальні заклади держави на підготовку всебічно розвиненої особистості, здатної до активної адаптації в суспільстві, самостійного життєвого вибору, початку трудової діяльності та продовження професійної освіти, самоосвіти і самовдосконалення. Особливу роль у вирішенні даного завдання має освітня галузь «Технології» як складова змісту загальної освіти, що має на меті сформувати технічно й технологічно грамотну особистість, підготувати її до трудової діяльності та професійного самовизначення.

Розвиток і модернізація технологічної освіти сьогодні ведеться за кількома напрямками: створюються нові типи навчальних закладів – ліцеї, гімназії, коледжі; розвивається позашкільна освіта; запроваджується профільне навчання; розробляються за окремими розділами технологій елективні курси, різноманітні за об'ємом і змістом навчальні плани, програми, підручники тощо.

Для реалізації технологічної освіти учнів необхідний висококваліфікований фахівець – вчитель технологій, що вільно володіє професійними знаннями, готовий до постійного професійного росту, соціальної та професійної мобільності.

Технологічна освіта як напрям (спеціальність) забезпечується підготовкою фахівців у вищих навчальних закладах з присвоєнням кваліфікації вчителя технологій за освітньо-кваліфікаційними рівнями бакалавра, спеціаліста і магістра.

В сучасних умовах розвитку технологічної освіти підготовка вчителів технологій вимагає нових ідей та напрямів діяльності. Випускники вищих педагогічних навчальних закладів мають бути не тільки технічно освіченими, але й здійснювати керівництво перетворювальною діяльністю учнів одночасно з техніко-технологічними відомостями, мати уявлення про стиль, композицію, кольорознавство, формоутворення, види мистецтва, сучасні напрями розвитку дизайну, володіти художньо-графічними навичками, уміти використовувати накопичений суспільством досвід створення естетичних цінностей для розвитку творчих здібностей, проектної культури учнів. Відтоді оновлення науково-методичного педагогічного знання і підвищення ефективності системи технологічної освіти пов'язані з дизайном, дизайн-освітою.

Дизайн як змістова основа підготовки вчителів технологій, відповідаючи сучасному призначенню, забезпечує культурологічну, гуманітарну спрямованість і, тим самим, підвищує цінність професійної підготовки вчителів технологій.

Дизайн-освіта припускає впровадження основ дизайну як дисципліни, що має могутній освітньо-виховний потенціал у всю систему освіти, а не лише у професійно-дизайнерську. У процесі дизайн-освіти відбувається навчання, виховання, розвиток і формування людини з проектним мисленням.

Основи теорії, історії та методології дизайну досліджували Є.А. Антонович, Д.В. Лебедев, В.П. Тименко, В.В. Трофімчук та ін.

Розробляли основи дизайн-освіти С.М. Кожуховська, О.П. Клімов, О.Г. Куликов, Н.М. Конишева, Л.П. Малиновська, В.П. Наумов, В.І. Пузанов, В.М. Розін, В.Ф. Сидоренко, Є.В. Ткаченко та ін.

Теоретичні і методичні питання творчості розглянуті в роботах Д.Б. Богдаєвської, Л.С. Віготського, В.В. Давидова, В.М. Дружиніна,

Є.М. Кабанової-Меллер, Т.В. Кудрявцева, О.М. Леонтєва, С.А. Новосьолова, І.В. Осипової, С.Л. Рубінштейна, Л.Н. Столович, Н.Ф. Талізінної та ін.

Наукові основи проектної діяльності, синтезу технічних і художніх знань знайшли відображення в роботах О.М. Коберника, Л.В. Оршанського, В.К. Сидоренка, В.П. Титаренко, С.І. Ткачука, С.В. Яшука та ін.

Питання теорії і методики естетичного виховання, художньої освіти, розвитку творчих здібностей студентів та учнів розкривалися в роботах В.Є. Багдасарової, М.Н. Марченко, О.О. Мелік-Пашаєва, Н.Г. Михайлової, О.М. Ростовцева, Є.В. Шорохова та ін.

Водночас, проведений аналіз теорії і практики підготовки вчителів технологій з основ дизайну дозволив виділити наступні суперечності:

- між розвитком ідей дизайну-освіти і складністю їх упровадження в практику педагогічної освіти;

- між зростаючими вимогами до рівня підготовки вчителів технологій у сфері дизайну з метою забезпечення технологічної освіти учнів і відсутністю науково обґрунтованої системи підготовки майбутніх вчителів технологій з основ дизайну;

- між необхідністю підготовки вчителя технологій з основ дизайну і відсутністю відповідного навчально-методичного забезпечення.

Можливий шлях подолання сформульованих суперечностей зумовлює актуальність і доцільність розробки теми дисертаційного дослідження: **«Підготовка майбутніх учителів технологій до навчання основ дизайну у профільній школі».**

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконане відповідно до тематичного плану науково-дослідної роботи Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова як складова проблеми «Становлення вчителя трудового навчання» і належить до наукового напрямку «Зміст, форми, методи і засоби фахової підготовки вчителів» (державний реєстраційний номер 0198U001733). Тему дисертації затверджено Вченою радою Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (протокол № 9 від 01.03.2010 р.) та узгоджено в Раді з координації наукових досліджень у галузі педагогіки і психології в Україні (протокол № 7 від 29.09.2011 р.).

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити дидактичні умови підготовки майбутніх учителів технологій до навчання основ дизайну у профільній школі.

Задачі дослідження:

1. Вивчити та проаналізувати стан досліджуваної проблеми в педагогічній теорії і практиці.

2. Розкрити зміст і структуру підготовки майбутніх учителів технологій до навчання основ дизайну у профільній школі.

3. Визначити дидактичні умови підготовки майбутніх учителів технологій з основ дизайну у вищих педагогічних навчальних закладах.

4. Експериментально перевірити ефективність дидактичних умов професійної підготовки майбутніх учителів технологій з основ дизайну.

Об'єкт дослідження: професійна підготовка майбутніх учителів технологій.

Предмет дослідження: дидактичні умови підготовки майбутніх вчителів технологій до навчання основ дизайну у профільній школі.

Методологічною та теоретичною основою дослідження є:

– правові засади вищої освіти, що впливають із Законів України “Про освіту”, “Про вищу освіту”, Національної доктрини розвитку освіти, Державної національної програми “Освіта” (Україна ХХІ століття), Концептуальних засад розвитку педагогічної освіти України та її інтеграції в європейський освітній простір, Положення про державний вищий навчальний заклад, Положення про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах;

– теоретичні засади філософії освіти (В.П. Андрущенко, В.П. Бех, Г.І. Волинка, І.А. Зязюн, В.Г. Кремень, М.І. Михальченко, В.О. Романенко, А.В. Толстоухов та ін.);

– теоретичні основи теорії особистості (Б.Г. Ананьєв, Л.С. Виготський, О.М. Леонтєв, В.О. Моляко, К.К. Платонов, С.Л. Рубінштейн, Б.М. Теплов та ін.);

– положення і висновки щодо методологічних основ трудового навчання, виховання, технологій (П.Р. Атутов, І.Д. Бех, О.В. Биковська, А.Г. Глушенко, В.Г. Гетга, П.П. Костенков, Н.К. Крупська, А.С. Макаренко, І.В. Мартинюк, І.С. Мар’єнко, С.Г. Мельничук, В.К. Сидоренко, В.О. Сухомлинський, М.П. Тименко, В.П. Титаренко, С.І. Ткачук, Д.О. Тхоржевський та ін.);

– положення і висновки щодо основ теорії, історії та методології дизайну (Є.А. Антонович, Д.В. Лебедев, В.П. Тименко, В.В. Трофімчук та ін.).

Методи дослідження. У дисертаційній роботі використано комплекс загальнонаукових, конкретно-наукових, спеціальних методів дослідження:

– *теоретичні*: аналіз і синтез педагогічних, філософських, психологічних, соціологічних наукових знань, нормативних документів, навчальних видань з проблеми підготовки майбутніх учителів технологій; класифікація, порівняння, узагальнення даних щодо підготовки майбутніх учителів технологій до навчання основ дизайну у профільній школі; моделювання, систематизація та узагальнення теоретичних і методичних основ підготовки майбутніх учителів технологій у вищих навчальних закладах;

– *емпіричні*: вивчення, аналіз та узагальнення практики підготовки майбутніх учителів технологій до навчання основ дизайну у профільній школі; бесіди, анкетування, інтерв’ювання та соціологічне опитування з підготовки майбутніх учителів технологій до навчання основ дизайну; педагогічне спостереження умов підготовки майбутніх учителів технологій у вищих навчальних закладах; педагогічний експеримент; статистична та аналітична обробка експериментальних даних щодо педагогічної ефективності науково-обґрунтованих дидактичних умов професійної підготовки майбутніх учителів технологій до навчання основ дизайну у профільній школі.

Наукова новизна одержаних результатів та теоретичне значення дослідження полягає в тому, що:

вперше обґрунтовано роль і місце основ дизайну в структурі підготовки майбутніх учителів технологій; визначено і розкрито комплекс дидактичних умов підготовки майбутніх вчителів технологій до навчання основ дизайну у профільній школі, що включає компоненти: організаційний, змістовий, мотиваційний;

удосконалено сутність понять «дизайн-освіта», «підготовка майбутніх вчителів технологій з основ дизайну»; зміст і структуру підготовки майбутніх учителів технологій з основ дизайну у вищих педагогічних навчальних закладах з урахуванням інваріантної та варіативної складових підготовки фахівця; визначення психолого-педагогічних вимог до процесу підготовки майбутніх вчителів технологій до навчання основ дизайну у профільній школі;

подальшого розвитку набули основні положення підготовки майбутніх вчителів технологій; дизайн-освіти у практиці педагогічної освіти; розробки навчальних програм у вищих навчальних закладах.

Практичне значення дослідження полягає в розробці і впровадженні в навчальний процес вищих педагогічних навчальних закладів навчально-методичного забезпечення підготовки майбутніх вчителів технологій з основ дизайну, що включає програму навчальної дисципліни «Основи дизайну»; фонд тестових завдань з основ дизайну; банк проектних завдань, методичних рекомендацій для виконання лабораторно-практичних робіт з основ дизайну.

Особистий внесок здобувача. Одержані результати дисертаційного дослідження є авторською розробкою деяких аспектів підготовки майбутніх учителів технологій з основ дизайну. Ідеї та думки, що належать співавторам публікацій, не використовувалися у матеріалах дисертації.

У спільних роботах автору належать: [2] – деякі елементи проектно-модульної технології на уроках технічної праці; [8] – розробка графічних завдань до виконання лабораторно-практичних робіт; [9] – методичні рекомендації до виконання творчого проекту.

Апробація результатів дослідження. Висновки і рекомендації доповідалися на міжнародних науково-практичних конференціях: «Основні напрями реформування технологічної та професійної освіти» (м. Київ, 2011 р.), «Науково-методичні засади управління якістю освіти в університетах» (м. Київ, 2011 р.), «V Міжнародні наукові читання, присвячені пам'яті академіка С.Я. Батишєва» (м. Київ–Миколаїв, 2011 р.), «Інноваційні технології в підготовці вчителя трудового навчання: проблеми теорії і практики» (м. Полтава, 2010 р.); всеукраїнській науково-практичній конференції, присвяченій 80-й річниці від дня народження академіка Д.О. Тхоржевського «Освітня галузь «Технологія»: реалії та перспективи» (м. Київ, 2010 р.) «Сучасні проблеми та шляхи вирішення профорієнтації молоді» (м. Херсон, 2011 р.).

Матеріали дослідження постійно доповідались і обговорювались на засіданнях кафедри теорії і методики технологічної освіти, креслення та комп'ютерної графіки Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, конференціях, семінарах, «круглих столах» міжнародного, всеукраїнського, районного рівнів з питань вищої освіти, підготовки майбутніх вчителів технологій.

Основні положення та результати дослідження впроваджено в навчально-виховний процес Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (довідка № 239/01 від 07.02.2011 р.), Чернігівського державного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка (довідка № 04-11/1065 від 11.10.2011 р.), Херсонського державного університету (довідка № 05-12/2018 від

15.11.2011 р.), Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка (довідка № 2332 від 07.10.2011 р.)

Автор дослідження особисто брав участь в апробації та практичній реалізації розроблених положень та рекомендацій, працюючи понад 20 років на посаді викладача Інституту гуманітарно-технічної освіти Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова.

Публікації. Основні результати дослідження відображені у 9 наукових та навчально-методичних працях, серед яких 5 – одноосібні статті у наукових фахових виданнях, 1 – у співавторстві, 3 – навчальних та навчально-методичних видань, 2 – у співавторстві.

Структура і обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, додатків, списку використаних джерел (225 найменувань на 18 сторінках). Повний обсяг дисертації становить 233 сторінок друкованого тексту, основний зміст викладено на 181 сторінках. У тексті міститься 9 таблиць, 15 рисунків і 6 додатків на 34 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтована актуальність досліджуваної проблеми, розкритий зв'язок дисертаційної роботи з науковими програмами, планами, темами, визначені мета, завдання, об'єкт, предмет дослідження, охарактеризовані методи науково-дослідної роботи, розкрита наукова новизна та практичне значення роботи, відображені апробація та впровадження результатів дисертаційного дослідження.

У першому розділі «**Основи дизайну як компонент професійної підготовки учителів технологій**» досліджено теоретичні основи дизайну, його місце та роль в системі освіти; особливості професійно-педагогічної підготовки майбутніх вчителів технологій з основ дизайну.

Аналіз теоретичних положень основ дизайну як компоненту професійної підготовки учителів технологій показав, що дана проблема є багатоаспектною. Поняття «дизайн» не є новим, проте в педагогічній теорії і практиці воно не одержало широкого застосування, що значною мірою обумовлено культурологічними і соціально-економічними перетвореннями суспільства.

Встановлено, що дизайн як художньо-конструкторська діяльність, спрямований на створення нових видів і типів виробів, що відповідають суспільним вимогам. Особливістю дизайну є його перетворювальна творча діяльність, феномен як культуротворчості і фундаментальної загальноосвітньої системи, що дозволяє брати участь в професійній орієнтації і готувати фахівців, які володіють проектно-творчим, інтегруючим, міждисциплінарним мисленням.

В сучасних умовах особливого значення набуває дизайн-освіта, яка є наскізною і передбачає розповсюдження її змісту серед всіх складових системи освіти – від дошкільної до загальної середньої та позашкільної, професійно-технічної, вищої та самоосвіти.

Теоретичним дослідженням з'ясовано, що дизайн-освіта є інструментом діяльності вчителя технологій і виступає як складний вид творчої діяльності на стику науки, техніки і мистецтва. Саме вчитель технологій сприяє формуванню в учнів естетичного відношення до навколишнього предметного середовища, показує

місце і значення дизайну в створенні виробів, ознайомлює з основами проектної діяльності, забезпечує розвиток дизайнерського мислення, залучає до дизайнерської діяльності зі створення виробів, що мають реальну особистісну і суспільну значущість. Особливе значення для діяльності учителів технологій з навчання учнів основ дизайну у профільній школі має їх професійна підготовка, що спрямована на здобуття відповідної кваліфікації у вищих навчальних закладах.

Узагальнення різних підходів, аналіз практики показали, що в сучасних умовах дизайн-освіта – це процес і результат художньо-конструкторської діяльності особистості, спрямований на створення нових видів і типів виробів, що відповідають суспільним вимогам. Під підготовкою майбутніх вчителів технологій з основ дизайну ми розуміємо процес засвоєння знань, умінь і навичок, а також досвіду творчої діяльності, необхідного для професійної педагогічної діяльності в області дизайн-освіти.

Підготовка майбутніх вчителів технологій має інтеграційну основу, що включає спеціальну і професійну підготовку, забезпечуючи формування у студентів цілісного сприйняття навколишньої дійсності.

Дизайн в підготовці педагога повинен бути представлений концепціями, історією, організацією, економікою, участю в конкуренції, матеріало- і ресурсозбереженні, прогнозуванні та інших діях, що становлять зміст проектування. Адже саме він забезпечує ефективність суспільного виробництва, включаючи споживчі властивості продукції та інтереси покупця, собівартість продукції та витрати праці на її виготовлення, витрату матеріалів і ресурсів, кваліфікацію персоналу і т.п.

Встановлено, що майбутнім вчителям технологій з основ дизайну необхідне знання споживчих показників якості виробів, вимог стилю і моди до розробки і створення виробів. Крім того, технологію можна представити як послідовний процес вироблення ідеї і перетворення її на кінцевий споживчий продукт з метою отримання прибутку. Перш ніж здійснювати будь-яку діяльність, людина повинна мати ідею, новий образ, здійснення яких вимагає розвиненої пізнавальної самостійності, критичного, абстрактно-логічного і раціонального мислення. Ідеї, творчі задуми, як правило, виникають не раптово, а в результаті постійного пошуку. Це значить, що майбутніх вчителів технологій необхідно навчати пошуку ідей, виховувати необхідні для даного виду діяльності якості особистості і розвивати здатність до практичного мислення, зокрема, підприємницьку культуру.

Аналіз професійної діяльності педагогів, особливо вчителя технологій показав, що в ній має місце процес дизайну – проектування: педагогічне проектування, технологічне, технічне і художнє проектування, а також бізнес-проектування, що можна представити у вигляді ланцюжка «передбачення – прогнозування – моделювання». На кожному етапі професійної діяльності спеціаліста – вчителя технологій, один з видів проектування є головним, ведучим.

Таким чином встановлено, що важливе значення в підготовці майбутніх учителів технологій з основ дизайну набуває їх активна творча, пізнавальна, дослідницька, проектна і професійно-практична діяльність, яка має відповідати наступним психолого-педагогічним вимогам:

1. Розуміння майбутніми учителями технологій законів суспільного розвитку, оволодіння творчим світоглядом, творчим мисленням, професійними знаннями з високим рівнем культури і стійкою потребою до професійної творчої діяльності.

2. Здатність майбутніх учителів технологій проектувати матеріально-просторові об'єкти в трудовій, побутовій і виробничій діяльності.

3. Формування майбутніми учителями технологій на основі поєднання загальнокультурної, гуманітарної, техніко-технологічної, економічної, художньо-композиційної підготовки через інтеграцію міжпредметних зв'язків, оволодіння професійними знаннями і використанням їх для вирішення різноманітних задач проектування.

4. Оволодіння майбутніми учителями технологій навичками графічного проектування на основі комплексного і системного підходу до розв'язання проектних задач при взаємодії соціальних, функціональних, технічних, економічних, естетичних чинників.

5. Використання майбутніми учителями технологій новітніх технологій і конструкційних матеріалів на високому науково-технічному рівні, із залученням обчислювальної комп'ютерної техніки.

6. Оволодіння майбутніми учителями технологій навичками самостійного освоєння науково-методичної інформації для систематичної самоосвіти.

На основі проведеного аналізу та з урахуванням вищезазначеного, нами була розроблена структура підготовки учителів технологій з основ дизайну (рис. 1).

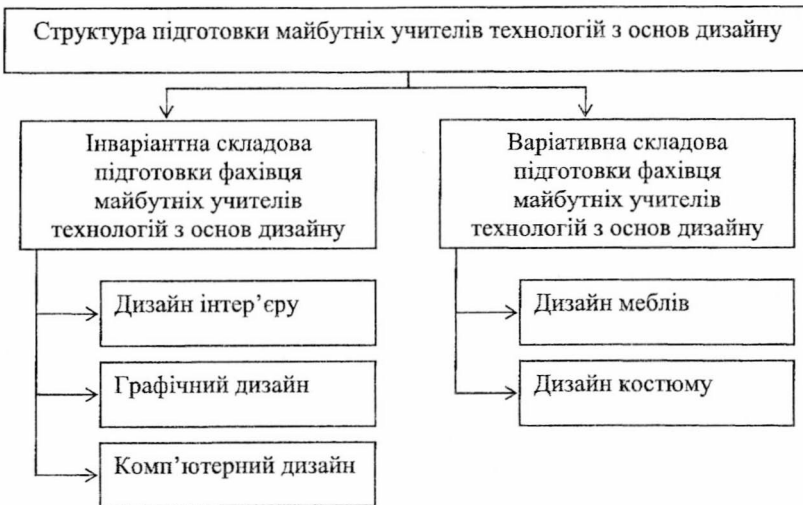


Рис. 1. Структура підготовки майбутніх учителів технологій з основ дизайну

Встановлено, що навчання основам дизайну повинне бути спрямоване на освоєння закономірностей, засобів і методів проектної діяльності, основ композиції, формування без поглибленого вивчення якого-небудь напряму дизайну і включати інваріантну і варіативну складову підготовки майбутніх учителів технологій з основ дизайну.

У практиці підготовки дизайнерів зміст навчання будується за типологічною приналежністю проєктованих об'єктів (дизайн промислових виробів, дизайн середовища, графічний дизайн та ін.), а також ознакою їхньої функціональної та морфологічної складності (від ручки для дверей до автомобілів, інтер'єрів і т.д.). Це обумовлено тим, що випускники працюватимуть в тій або іншій галузі промисловості, тому вони повинні ознайомитися з методами проєктування основних типів виробів, послідовно засвоюючи дані методи за дидактичним підходом «від простого до складного». Отже, подальше вдосконалення підготовки учителів технологій з основ дизайну може відбуватися в рамках варіативної підготовки фахівців.

Розробляючи структуру підготовки вчителів технологій з основ дизайну, загальними напрямками визначено «Дизайн інтер'єру», «Графічний дизайн», «Комп'ютерний дизайн». При цьому ми враховували принципи відмінності майбутньої професійної діяльності. Також вивчення дизайну в інваріантній частині підготовки вчителів технологій дозволить відбирати студентів, здатних сприймати проектну культуру і надалі готових зробити дизайн важливим компонентом своєї професійної діяльності в галузі освіти.

Встановлено, що навчання дизайну потрібно починати якомога раніше, щоб знання, уміння і навички, а також якості особистості одержували орієнтацію на характер професійної діяльності вчителя технологій. Найоптимальнішим буде вивчення дисципліни «Основи дизайну» на II курсі третього семестру. До цього моменту студенти вже майже опанували цикл гуманітарних і соціально-економічних дисциплін, цикл загальних і математичних дисциплін, деякі загальнопрофесійні дисципліни або їх розділи (педагогіку, психологію), завершується графічна підготовка (її складають нарисна геометрія і креслення), інші дисципліни, що в тій чи іншій мірі формують базові знання й уміння з основ дизайну. Варіативна підготовка охоплює IV і V курси, а також спеціалізацію.

Враховуючи, що всю діяльність вчителя технологій, як і вчителя будь-якого іншого навчального предмету, можна розділити на дві частини, де перша – це підготовка, планування, попередня побудова всього ходу навчально-виховного процесу, а друга – здійснення цього процесу, тобто його виконання з наперед продуманим і відібраним змістом навчання і виховання, методами, засобами і умовами виховної та пізнавальної діяльності учнів. Отже, важливим постає визначення і розробка дидактичних умов професійної підготовки майбутніх учителів технологій до навчання основ дизайну у профільній школі.

У другому розділі «**Дидактичні засади підготовки майбутніх учителів технологій з основ дизайну**» обґрунтовано і визначено дидактичні умови професійної підготовки майбутніх учителів технологій до навчання основ дизайну у профільній школі, розкрито основні компоненти, зміст навчальної дисципліни «Основи дизайну».

Встановлено, що дидактичні умови підготовки майбутніх учителів технологій до навчання основ дизайну у профільній школі є сукупністю взаємопов'язаних компонентів навчально-виховного процесу у вищих навчальних закладах, які сприяють професійній підготовці педагога з основ дизайну.

У процесі дослідження нами визначено, що основними компонентами процесу підготовки майбутніх учителів технологій з основ дизайну є: організаційний, змістовий та мотиваційний. Відповідно до кожного компонента нами було розроблено і запропоновано дидактичні умови до навчання основ дизайну у профільній школі.

З'ясовано, що першим компонентом процесу підготовки майбутніх учителів технологій з основ дизайну є організаційний, який включає: забезпечення єдності теоретичної і практичної підготовки з дизайну; впровадження навчальної дисципліни «Основи дизайну»; забезпечення активної творчої діяльності студентів, що найбільш ефективно здійснюється у вищих педагогічних навчальних закладах III–IV рівня акредитації за напрямом підготовки 6.010103 Технологічна освіта.

У процесі дослідження встановлено, що другим компонентом процесу підготовки майбутніх учителів технологій з основ дизайну є змістовий, що включає: мету, завдання, зміст, форми, методи і засоби.

Визначено, що основна мета полягає у підготовці майбутніх учителів технологій з основ дизайну, а завданнями є:

- засвоєння майбутніми учителями технологій сукупності теоретичних знань з основ дизайну та проектування навчального процесу, поглиблення їх загальноосвітньої, фундаментальної і фахової підготовки;

- формування умінь і навичок навчання основ дизайну, організації та здійснення педагогічної діяльності;

- розширення досвіду творчої праці майбутніми учителями технологій, розробка та виконання індивідуальних творчих завдань з основ дизайну;

- удосконалення культури праці та розвиток комплексу особистісних якостей, необхідних кожному студенту як майбутньому учителю технологій.

У визначенні дидактичних умов підготовки майбутніх учителів технологій з основ дизайну, зокрема мети та завдань, що розроблялися, було встановлено їх зв'язок зі змістом.

Слід відзначити, що визначений нами зміст передбачав наступні блоки: когнітивний, операційний, особистісно-творчий, які включали знання і поняття про дизайн, види, засоби, способи дизайнерської діяльності; вміння і навички до навчання основ дизайну, планування, раціональної організації та виконання роботи; творчі здібності особистості, творчу культуру, творчу самореалізацію і самовизначення тощо.

При цьому згідно вимог державного стандарту вищої освіти галузевого компонента державного стандарту освітньо-кваліфікаційної характеристики бакалавра за напрямом підготовки 010103 «Технологічна освіта» в циклі дисциплін предметної підготовки студенти повинні вивчати: поняття про дизайн як професійну діяльність на стику мистецтва та інженерного проектування; основи ергономіки; моделювання і конструювання; проблему зниження стомлюваності людини; основи кольорознавства і композиції в дизайні; споживчі показники якості промислових

виробів; вплив стилів і моди на формування виробів; художнє моделювання виробів; використання інформаційних технологій при проектуванні і моделюванні виробів; основи художнього зображення; функція і декор у виробках; функція, форма і матеріал; поняття про формування тощо.



Рис. 2. Структура процесу підготовки майбутніх вчителів технологій з оснв дизайну

Окрема увага при розробці змістового компоненту процесу підготовки майбутніх учителів технологій з основ дизайну приділялася організаційним формам, методам і засобам. З метою результативнішої підготовки майбутніх вчителів технологій з основ дизайну в процесі художньо-проектної діяльності доцільне вживання різноманітних форм організації навчального процесу у вищих навчальних закладах (навчальні заняття, виконання індивідуальних завдань, самостійна робота студентів, практична підготовка тощо); активних, інтерактивних, словесних, наочних та інших методів навчання; різноманітних засобів освітнього процесу тощо.

Встановлено, що третім компонентом процесу підготовки майбутніх учителів технологій з основ дизайну є мотиваційний, який пов'язаний з особистістю студента – майбутнього учителя і передбачає розвиток інтересу до майбутньої професійної діяльності; підвищення мотивації майбутніх учителів технологій до вивчення основ дизайну; формування особистісно-професійної компетентності; розширення потреби майбутніх учителів до навчання дизайну у профільній школі тощо.

Структура процесу підготовки майбутніх вчителів технологій з основ дизайну представлена на рис. 2.

Розроблений зміст підготовки майбутніх вчителів технологій, що включав когнітивну, операційну й особистісно-творчу складову знайшов своє відображення в навчальній дисципліні з основ дизайну.

Слід відзначити, що особливістю розробленої нами навчальної дисципліни «Основи дизайну» є:

1. Посилення творчого потенціалу фахівців – майбутніх вчителів технологій, формування культури професійного мислення, цілеспрямований розвиток здібностей, який істотним чином визначає економічний, соціальний і культурний потенціал країни.

2. Включення до навчальної дисципліни «Основи дизайну» інформаційної (лекційний курс), художньо-графічної (практичні заняття) та творчої (тренінг креативності) частини.

3. Засвоєння студентами у ході вивчення навчальної дисципліни «Основи дизайну» необхідного мінімуму знань з дизайну, раціональної організації праці і техніки безпечної роботи з інструментами та матеріалами.

4. Творчий характер виконуваних студентами художньо-графічних робіт, виконання великої кількості зображень, креслень, уявних перетворень, маніпуляцій з графічними і конструктивними образами, інтегрованими з теоретичними положеннями широкого комплексу дисциплін, що позитивно впливає на розвиток уяви, розвиток дивергентного і критичного мислення, дозволяє розвивати пам'ять.

5. Розвиток творчих здібностей особистості студентів і, що не менш важливо для майбутнього вчителя, уміння пропонувати завдання, що відповідають віку учня, темі, використаним матеріалам.

6. Естетичне виховання студентів - майбутніх вчителів технологій на основі наближених до життя, зрозумілих, зразків-прикладів дизайну з високим ступенем естетичності.

7. Залучення студентів до самостійної роботи, активізація їх пізнавальної діяльності. На основі цих понять студенти самостійно і за допомогою викладача

поглиблюють одержані знання. У цьому їм допомагає ряд розроблених творчих завдань – дизайн-проектів, що передбачає свободу і варіативність.

Отже, важливим у підготовці вчителя технологій є його здатність на заняттях з технологій при здійсненні керівництва перетворюючою діяльністю учнів в процесі виготовлення виробів, разом з техніко-технологічними відомостями застосовувати знання з композиції, кольорознавства, формоутворення, тобто основ дизайну, впевненого володіння професійними знаннями, готовності до постійного професійного зростання, соціальної і професійної мобільності.

У третьому розділі «Дослідно-експериментальна оцінка підготовки майбутніх учителів до навчання основ дизайну» представлено організацію, етапи та аналіз дослідно-експериментальної роботи з обґрунтування та впровадження дидактичних умов підготовки майбутніх учителів технологій з основ дизайну, перевірено їх ефективність.

У процесі дослідження визначені і розроблені нами дидактичні умови підготовки майбутніх вчителів технологій з основ дизайну вимагали експериментального підтвердження. Педагогічний експеримент здійснювався у п'яти вищих педагогічних навчальних закладах України. Його мета полягала в оцінці ефективності розроблених нами дидактичних умов підготовки майбутніх вчителів технологій з основ дизайну.

При проведенні експерименту ми спиралися на теоретичні положення щодо проведення експериментальних досліджень, запропонованих в роботах Г.І. Андреева, В.І. Загвязінського, А.М. Новикова, Н.Н. Тулькибаєвої та ін. Використовувалася визначена нами методика педагогічної оцінки рівня підготовки майбутніх учителів технологій з основ дизайну, де для оцінки прояву показників було обрано чотириохривневу систему з оптимальним, припустимим, критичним і неприпустимим рівнями. Показником якості на певному рівні є коефіцієнт засвоєння.

В свою чергу ступінь засвоєння студентом вивченого матеріалу може бути визначений за формулою:

$$K_z = a / P,$$

де «Kz» – коефіцієнт засвоєння; «a» – кількість правильних відповідей випробовуваного; «P» – загальна кількість абсолютно правильних відповідей.

Враховуючи відповідність коефіцієнта засвоєння матеріалу Kz оцінкам виставляються у вищій школі:

$$0,9 < K_z < 1 - \text{оцінка } 5;$$

$$0,8 < K_z < 0,9 - \text{оцінка } 4;$$

$$0,7 < K_z < 0,8 - \text{оцінка } 3;$$

$$K_z < 0,7 - \text{оцінка } 2.$$

Було запропоновано 4 рівні готовності до професійної діяльності вчителя:

- 1) оптимальний $K_z = 90-100\%$; рівень показує, що матеріал засвоєний;
- 2) припустимий $K_z = 80-90\%$; матеріал засвоєний частково;
- 3) критичний $K_z = 80-70\%$; матеріал практично не засвоєний;
- 4) неприпустимий $K_z < 70\%$; матеріал не засвоєний;

На основі порівняння експериментальних та контрольних груп, що характеризують рівні підготовки майбутніх учителів технологій з основ дизайну, можна зробити висновок про ефективність запропонованих дидактичних умов підготовки майбутніх вчителів технологій до навчання основ дизайну у профільній школі.



Рис. 3. Рівні підготовки майбутніх учителів технологій з основ дизайну контрольних та експериментальних груп на етапі формувального експерименту, %

Співвідношення показників рівнів підготовки майбутніх учителів технологій з основ дизайну контрольних та експериментальних груп на етапі формувального експерименту представлені на діаграмі (рис. 3).

Встановлено, що оптимальний рівень підготовки майбутніх учителів технологій з основ дизайну в експериментальній групі показали 52,7 % студентів, а в контрольній групі – 16,8 %. Припустимий рівень продемонстрували – 36,8 % студентів експериментальної групи і 33,3 % – контрольної. Критичний рівень показали – 10,5 % в експериментальній групі і 38,8 % – у контрольній. При цьому неприпустимий рівень показали 11,1 % студентів контрольної групи.

Для більш точної перевірки результатів педагогічного експерименту розрахунок результатів експерименту проводився за допомогою методів математичної статистики.

Отримані результати дослідження та реалізовані мета і завдання зумовили формулювання таких висновків.

ВИСНОВКИ

1. На основі аналізу психолого-педагогічної літератури з проблеми підготовки майбутніх вчителів технологій з основ дизайну було розкрито стан досліджуваної проблеми в теорії та педагогічній практиці та доведено її актуальність у сучасних соціально-економічних умовах.

З'ясовано, що актуальність її розробки зумовлюється важливістю питань розвитку всебічної особистості, здатної до активної адаптації в суспільстві, самостійного життєвого вибору, початку трудової діяльності і продовження професійної освіти, самоосвіти і самовдосконалення.

Узагальнення різних підходів, аналіз практики показали, що в сучасних умовах підготовка майбутніх вчителів технологій з основ дизайну – це цілеспрямований процес засвоєння знань, умінь і навичок, а також досвіду творчої діяльності, необхідного для професійної педагогічної діяльності в області дизайн-освіти.

2. Визначено, що навчання основам дизайну повинне бути спрямоване на освоєння закономірностей, засобів і методів проєктної діяльності, основ композиції, формування без поглибленого вивчення якого-небудь напряму дизайну і включати інваріантну і варіативну складову підготовки майбутніх учителів технологій з основ дизайну.

Загальними навчальними дисциплінами, що складають основу підготовки майбутніх учителів до викладання основ дизайну, встановлено «Дизайн інтер'єру», «Графічний дизайн», «Комп'ютерний дизайн», варіативними – «Дизайн меблів» та «Дизайн костюму».

3. Встановлено, що важливу роль у підготовці майбутніх учителів технологій до навчання основ дизайну у профільній школі мають відповідні дидактичні умови як сукупність взаємопов'язаних компонентів навчально-виховного процесу у вищих навчальних закладах, що сприяють професійній підготовці педагога з основ дизайну.

Встановлено, що процес підготовки майбутніх вчителів технологій до навчання основ дизайну у профільній школі, утворюють три компоненти: організаційний (забезпечення єдності теоретичної і практичної підготовки з дизайну; впровадження навчальної дисципліни «Основи дизайну»; забезпечення активної творчої діяльності студентів); змістовий (удосконалення мети, завдань, змісту, форм, методів і засобів з урахуванням когнітивного, операційного і особистісно-творчого блоків); мотиваційний (розвиток інтересу до майбутньої професійної діяльності; підвищення мотивації майбутніх учителів технологій до вивчення основ дизайну; формування особистісно-професійної компетентності; розширення потреби майбутніх учителів до навчання дизайну у профільній школі).

4. Експериментально перевірено визначені дидактичні умови підготовки майбутніх вчителів технологій до навчання основ дизайну у профільній школі. Рівень підготовки майбутніх вчителів технологій з дизайну в експериментальних групах вищий у порівнянні з контрольними.

Водночас, проведене дослідження не претендує на вичерпне вирішення всіх питань підготовки майбутніх вчителів технологій до навчання основ дизайну у профільній школі. Так, перспективним є дослідження щодо методики підготовки майбутніх вчителів технологій з основ дизайну, порівняльний аналіз професійної підготовки педагогів в інших державах тощо.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

Статті у фахових виданнях:

1. Слабко В.М. Роль і місце технічної компетентності у підготовці майбутнього викладача дизайну / В.М. Слабко // Науковий часопис НПУ ім. М.П. Драгоманова. Серія 13. Проблеми трудової та професійної підготовки : зб.

- наук. пр. – Вип. 7. – К. : Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2010. – С. 207–210.
2. Слабко В.М. Введення проектно-модульної технології на уроках технічної праці / В.М. Слабко, А.С. Чумак // Педагогіка вищої та середньої школи : зб. наук. пр. – Вип. 30. – Кривий Ріг : КДПУ, 2010. – С. 343–348.
 3. Слабко В.М. Дизайн у структурі професійно-педагогічної підготовки майбутнього вчителя трудового навчання / В.М. Слабко // Трудова підготовка в закладах освіти. – 2011. – № 1 (81) – С. 36–40.
 4. Слабко В.М. Роль та місце дизайну у технологічній підготовці школярів / В. М. Слабко // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: зб. наук. пр. / Редкол. : І.А.Зязюн (голова) та ін. – Вип. 27. - Київ-Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2011. – С. 80–85.
 5. Слабко В.М. Психолого-педагогічні аспекти підготовки майбутніх учителів технологій з основ дизайну / В.М. Слабко // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: зб. наук. пр. / Редкол. : І.А. Зязюн (голова) та ін. – Вип. 28. – Київ-Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2011. – С. 462–466.
 6. Слабко В.М. Дидактичні умови підготовки майбутніх учителів технологій з основ дизайну / В.М. Слабко // Пед. науки: зб. наук. пр. – Вип. XIX. - Херсон: Видавництво ХДУ, 2011. – С. 313-318.
- Науково-методичні видання:**
7. Слабко В.М. Основи дизайну : навч. прогр. / В.М. Слабко. – К. : Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2010. – 20 с.
 8. Слабко В.М. Практикум з основ дизайну : навч.-метод. посіб. / Д.В. Лебедев, В.М. Слабко. – К. : Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2011. – 58 с.
 9. Слабко В.М. Курсова робота з теорії та методики викладання «Технологій» : навч. метод. посіб. / В.М. Слабко, Д.Е. Кільдеров, І. В. Жерноклеєв, Л.В. Кільдерова. – К.: Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2011. – 49 с.

АНОТАЦІЇ

Слабко В.М. Підготовка майбутніх учителів технологій до навчання основ дизайну у профільній школі. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.02 – теорія та методика навчання технологій. – Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова, Київ, 2012.

Дисертація присвячена проблемі підготовки майбутніх учителів технологій з основ дизайну. Проаналізовано стан досліджуваної проблеми в педагогічній теорії й практиці. Розкрито структуру підготовки майбутніх учителів технологій до навчання основ дизайну у профільній школі.

Визначено дидактичні умови підготовки майбутніх учителів технологій з основ дизайну у вищих педагогічних навчальних закладах, серед яких виділено компоненти (організаційний, змістовий, мотиваційний), що включають забезпечення активної творчої діяльності студентів, забезпечення єдності теоретичної і практичної

підготовки з основ дизайну, впровадження навчальної дисципліни «Основи дизайну», удосконалення мети, завдань, змісту, форм, методів і засобів, розвиток інтересу до майбутньої професійної діяльності тощо.

Експериментально перевірено і доведено ефективність дидактичних умов професійної підготовки майбутніх учителів технологій з основ дизайну.

Ключові слова: підготовка майбутніх учителів технологій, дизайн, дизайн-освіта, вищі навчальні заклади, дидактичні умови.

Слабко В.Н. Подготовка будущих учителей технологий к обучению основам дизайна в профильной школе. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание научной степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.02 – теория и методика обучения технологий. – Национальный педагогический университет имени М.П. Драгоманова, Киев, 2012.

Диссертационное исследование посвящено проблеме подготовки подготовки будущих учителей технологий по основам дизайна в высшем учебном заведении. Проанализировано состояние исследуемой проблемы в педагогической теории и практике. Выяснено, что актуальность ее разработки обусловлена важностью вопросов развития всесторонней личности, способной к активной адаптации в обществе, самостоятельного жизненного выбора, начала трудовой деятельности и продолжению профессионального образования, самообразования и самосовершенствования.

Установлено, что одним из эффективных средств формирования и развития интеллектуального и эстетического потенциала личности является дизайн-образование, где особая роль отводится учителю технологий, его подготовке в высших педагогических учебных заведениях.

Обобщение различных подходов, анализ практики показали, что в современных условиях подготовка будущих учителей технологий по основам дизайна – это целенаправленный процесс усвоения знаний, умений и навыков, а также опыта творческой деятельности, необходимого для профессиональной педагогической деятельности в области дизайн-образования.

Раскрыта структура содержания профессиональной подготовки будущих учителей технологий по основам дизайна. Определено, что обучение основам дизайна должно быть направлено на освоение закономерностей, средств и методов проектной деятельности, основ композиции, формообразования, без углубленного изучения какого-либо направления дизайна и включает инвариантную и вариативную составляющую подготовки будущих учителей технологий по основам дизайна.

Установлено, что важную роль в подготовке будущих учителей технологии к обучению основам дизайна в профильной школе играют соответствующие дидактические условия как совокупность взаимосвязанных компонентов учебно-воспитательного процесса в высших учебных заведениях, способствующих подготовке педагога по основам дизайна.

Определяя дидактические условия подготовки, мы исходили из специфики образовательного процесса в высшей школе, сущности дизайна и художественно-проектной, творческой деятельности будущих учителей технологий.

В процессе исследования нами определено, что основными компонентами дидактических условий подготовки будущих учителей технологий по основам дизайна является: организационный, содержательный и мотивационный. Согласно каждому компонента нами были разработаны и предложены дидактические условия к обучению основам дизайна.

Выяснено, что первым является организационный компонент дидактических условий подготовки будущих учителей технологий по основам дизайна, который включает: обеспечение единства теоретической и практической подготовки по основам дизайна; учебной дисциплины «Основы дизайна»; обеспечение активной творческой деятельности студентов, что наиболее эффективно осуществляется в высших педагогических учебных заведениях III–IV уровня аккредитации по направлению подготовки 6.010103 Технологическое образование.

В процессе исследования установлено, что вторым компонентом дидактических условий подготовки будущих учителей технологий по основам дизайна есть содержательный, что включает усовершенствование цели, задач, содержания, форм, методов и средств с учетом когнитивного, операционного и личностно творческого блоков.

Установлено, что третьим компонентом дидактических условий подготовки будущих учителей технологий по основам дизайна является мотивационный, который связан с личностью студента – будущего учителя и предусматривает развитие интереса к будущей профессиональной деятельности; повышение мотивации будущих учителей технологий к изучению основ дизайна; формирование личностно-профессиональной компетентности; расширение потребности будущих учителей к обучению основам дизайна в профильной школе и т. п.

В качестве теоретико-методологической базы исследования выступили системный и деятельностный подходы, которые позволили осуществить внедрение и реализацию дидактических условий успешной подготовки будущих учителей технологий по основам дизайна.

Экспериментально проверена и доказана эффективность дидактических условий профессиональной подготовки учителей технологий к обучению основам дизайна в профильной школе.

Вместе с тем, проведенное исследование не претендует на исчерпывающее решение всех вопросов подготовки будущих учителей технологий к обучению основам дизайна в профильной школе. Перспективным является исследование методики подготовки будущих учителей технологий по основам дизайна, сравнительный анализ профессиональной подготовки педагогов в других государствах.

Ключевые слова: подготовка будущих учителей технологий, дизайн, дизайн-образование, высшие учебные заведения, дидактические условия.

Slabko V.M. Preparation of Future Teachers of Technology to Training in Design in Profile School. – On the manuscript.

Thesis to obtain the Candidate's Degree of Pedagogical Sciences in specialty 13.00.02 – theory and methodology of teaching technologies. – National Pedagogical Dragomanov University, Kyiv, 2012.

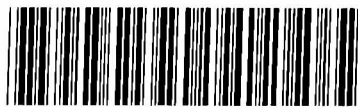
The thesis is dedicated to the problem of future technology teachers preparation on the basics of design. The state of researched problem in the frame of pedagogical theory and practice was analyzed. The structure of contents of future teachers of technology professional preparation to studying basics of design in profile school.

It was defined the didactic conditions of future teachers of technology preparation in basics of design in higher education pedagogical establishment among which there were found out the next components (organizational, substantial, motivational) that include provision of active creative activity of students, provision of unity of theoretical and practical preparation in design, implementation of educational discipline "Basis of design", perfection of aim, tasks, contents, forms, methods and ways, development of interest to the future professional activity etc.

It was experimentally checked and proved the effectiveness of didactic conditions of professional preparation of future teachers of technology in basics of design.

Keywords: preparation of future teachers of technology, design, design-education, higher education establishment, didactic conditions.

НБ НПУ



100152633